

PORTRÄTTET

**Wilhelm Mauritz Klingspor
och slaget vid Oravais**

14 september 1808

Den 14 september år 1808 stod slaget vid Oravais. Det var det blodigaste och kanske mest avgörande slaget under finska kriget. Överbefälhavare för den svenska armén vid denna tid var fältmarskalken Wilhelm Mauritz Klingspor. I historieskrivningen kring kriget har Klingspor ofta fått utså mycket hård kritik. Under märkesåret 2009 arbetar historikern och författaren Martin Hårdstedt tillsammans med Marie Klingspor för att lite bättre samla den kunskap som finns om Klingspors öde under kriget. Förhoppningsvis kan arbetet så småningom utmyнна i en uppsats som samlat och med nya infallsvinklar berättar historien om Klingspor och finska kriget.

Klingsporska släktföreningen blev 2008 inbjuden att delta i uppmärksammandet av 200-årsdagen av slaget vid Oravais. Flera andra släkter med koppling till slaget — som von Schwerin, von Döbeln, Adlercreutz, Kamenskij — fanns på plats för att återuppväcka minnet av det som hände på fälten strax söder om Oravais den 14 september 1808. Den 13 september 2008 genomfördes ett värdigt återuppspelande med hjälp av nästan 300 statister i tidsenliga uniformer. Omkring 8 000 besökare såg evenemanget. Dagen efter samlades särskilt inbjudna gäster för en minneshögtid över de som stupade. I minneshögtiden deltog inte minst utrikesminister Carl Bildt. Klingsporska släktföreningen, representerad av Marie Klingspor, lade ner en krans vid minnesstoden över de stupade. I samband med denna minnesdag invigdes en ny utställning som skapats av Oravais historiska förening i samarbete med Martin Hårdstedt. Utställningen invigdes av Carl Bildt och Marie Klingspor.

Den historiska bakgrunden till slaget vid Oravais var dramatisk. I början på september 1808 var den svenska armén i Finland för andra gången på reträtt på ett och samma år. Första reträtten hade genomförts på våren som en del i en på förhand uttänkt krigsplan. Nu var reträtten ofrivillig. De två första dagarna i september hade kriget slutligen vänt till svensk nackdel, efter en framgångsrik svensk motoffensiv som kastat tillbaka ryssarna ner i Sydösterbotten under sommaren 1808. Allt såg i juli och augusti ut att kunna gå vägen. Ryssarna var på reträtt och hade stora problem. Svenska segrar vid Lappo den 14 juli och Alavo den 17 augusti gav hopp, men så hände någonting. Den svenska armén blev stående.

Wilhelm Mauritz Klingspor hade en lång militär karriär bakom sig när kriget mot Ryssland bröt ut i februari 1808. Under många år hade han varit högste befälhavare i Finland. Han kände mycket väl till de svåra och speciella förhållandena i den östra riksdelen. Trots Klingspors erfarenhet gick inte kriget svenskarnas väg. Frågorna kring varför kriget slutade med ett

svenskt nederlag har bearbetats i över två hundra år. Intimt förknippat med frågorna kring det svenska militära misslyckandet är diskussionen kring Klingspors insats. Som högste befälhavare för den svenska armén i Finland — den så kallade Finska armén — hade han huvudansvaret. Samtidigt kan man fråga sig vad Klingspor kunde påverka och inte. Många gånger ger vi enskilda individers möjligheter att påverka omständigheterna för stor betydelse.

När den svenska armén sakta började dra sig tillbaka norrut igen i september 1808 ställdes Klingspor in för ett svårt dilemma. Antigen skulle han falla tillbaka på Vasa och begära en evakuering av armén sjövägen, eller så skulle han våga genomföra den hårda marschen norrut mot Uleåborg och Torneå. Kungen vägrade godkänna en evakuering med motiveringen att Finska armén skulle fortsätta att göra motstånd så länge som möjligt. Den 13 september nådde den svenska armén Oravais kyrkby. Här stannade man för att invänta rapporter om hur marschvägen norrut såg ut. Svenskarna var rädda för att bli avskurna genom ryska anfall vid Nykarleby. För att rensa vägen norrut sändes Georg Carl von Döbeln norrut med en mindre styrka. Vid vägskälet vid Jutas slog han tillbaka en rysk kår den 13 september och öppnade reträttvägen. Vi Oravais hörde de svenska trupperna Döbelns kanoner.

Den svenska armé som marscherade norrut hade börjat brytas sönder. Sjukdomarna och krigströttheten spred sig. Överhuvudtaget hade underhållsproblemen visat sig helt avgörande under kriget i Finland sommaren 1808. Bristen på bröd och andra förnödenheter hade stoppat upp den svenska armén i Sydösterbotten. Möjligheterna att få fram bröd i rätt kvantiteter till soldaterna var för små. Det förindustriella samhället klarade in te den logistiska uppgift som detta innebar. Den svenska arméns huvudmagasin låg dessutom i Uleåborg — ett av Klingspors misstag. Många har kritiserat Klingspor för dålig stridsvilja och till och med feghet under sommaren 1808. Omdömen av det slaget är svåra att vare sig bekräfta eller avslå. Vad den senaste forskningen däremot har kunnat visa är att problemen att i det fattiga och glest befolkade Finland försörja en armé var mycket stora. Den svenska armén hade ett stelbent underhållsystem och de svenska bondesoldaterna var helt beroende av att få mat från magasin. Systemet fungerade inte. Ryska armén fungerade på ett delvis annat sätt och inte minst var de ryska soldaterna bättre på att själva skaffa fram mat.

På morgonen den 14 september anföll ryssarna den svenska försvarspositionen vid Oravais. Klingspor hade då redan lämnat platsen för att organisera den fortsatta reträtten. I stället blev de Carl Johan Adlercreutz som ledde den svenska armén i detta sista försök att vända kriget. Slaget blev blodigt och intensivt. I mer än fjorton timmar böljande striden fram och tillbaka

på fälten strax söder om Oravais kyrka. Svenskarna bröt visserligen igenom de ryska linjerna vid tvåtiden på eftermiddagen, och trodde för ett ögonblick att slaget var vunnet, men i stället anlände ryska förstärkningar och svenskarna måste se sig slagna. I höstmörkret retirerade en slagen armé norrut mot Nykarleby. Som Runeberg skriver ”Det var, när Oravais’ blodiga dag till sorg gick upp, när segern själv blev ett nederlag”.

I Lohteå den 29 september undertecknades en vapenvila som senare följdes av ännu en överenskommelse i november. Lohteåöverenskommelsen blev Klingspors sista bidrag till krigsansträngningarna i Finland. Hans ansökan om att på grund av sjukdom få bli befriad från sitt befäl beviljades. Klingspors eftermäle är på många sätt intressant. I samtiden hyllades han för sina insatser, även om det fanns kritiker, men det är först i den senare historieskrivning som han får skulden för nederlaget. I dag 200 år efter kriget finns det anledning att närmare studera Klingspors insatser och inte minst diskutera vad en befälhavare kunde påverka och inte. På så sätt kan vi förhoppningsvis få en mer nyanserad och rättvisande bild av marskalkens insatser under finska kriget 1808-09.

Martin Hårdstedt och Marie Klingspor

Inbjudan

I september i år inbjuds återigen de historiska släkterna till Oravais av Oravais historiska förening (se preliminärt program nedan). Dagarna kring årsdagen av slaget finns det möjlighet att besöka slagfältet och ta del av de utställningar som finns på plats. Ett enklare seminarium kommer även att äga rum där de historiska släkternas roll i finska krigets historia analyseras. Vi uppmanar alla intresserade att ta chansen att delta. Datum för seminariet är satt till den 12-13 september 09.

Slaget vid Oravais 1808-09 — den enskilde och historiens malström

Besöksresa med seminarium Oravais 12-13 september 2009

Ansvariga:

Göran Backman, ordförande Oravais historiska förening

Martin Hårdstedt, docent i historia Umeå universitet

Preliminärt program

Fredag 11/9 Tillresedag

Lördag 12/9

10-15 Seminarium

"Slaget vid Oravais 1808-09 — den enskilde och historiens malström"

18 Middag i Furirsbostället, Oravais

Söndag 13/9

10-13 Guidning på slagfältet och visning av utställningarna

Göran Backman och Martin Hårdstedt

14 Uppvisningsexercis Österbottens regementes Lifkompani

Vid stort intresse ordnas bussförbindelse från och till Vasa. Anmälan och bokning av hotell Göran Backman +358 500 13 20 96. Kostnad ej fastställd (deltagarna står för resa och logi samt avgift för middag, guidning och exercis).

Besök gärna hemsidan: Oravais Historiska förening; www.oravais.fi/vomturism/ohif/ för information kring trakten och verksamheten.